

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО САМОВИХОВАННЯ ВЧИТЕЛЯ

А Розкрито антропологічний, акмеологічний, системний, діяльнісний методологічні підходи до самовиховання вчителя. З'ясовано, що їхнє використання сприятиме свідомій діяльності, спрямованій на самовдосконалення, досягнення вершин особистісного і професійного розвитку. Доведено, що самовиховання вчителя є вищим рівнем його саморозвитку.

Ключові слова: методологічний підхід; учитель; самовиховання; самовдосконалення; саморозвиток

Актуальність проблеми. Модернізація національної системи освіти зумовлює необхідність формування особистості сучасного вчителя, конкурентоспроможного на ринку праці, компетентного, здатного здійснювати на високому рівні педагогічну дію. Суспільний ідеал учителя нерозривно пов'язаний із формуванням його спрямованості на успішну професійну діяльність, виробленням власного індивідуального стилю такої діяльності, пошуком нових шляхів самореалізації та самоствердження. У таких умовах актуалізується проблема професійного самовиховання вчителя як фактора його розвитку та саморозвитку, як необхідної передумови самотворення особистості.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Теоретичні й практичні аспекти проблеми самовиховання були предметом досліджень провідних фахівців у галузі педагогіки та психології. Концептуальним основам теорії самовиховання присвячені праці Б. Ананьєва, А. Арета, І. Беха, Б. Бім-Бада, В. Краєвського, П. Блонського, Л. Божовича, М. Боришевського, Л. Виготського, С. Єлканова, І. Зязюна, О. Кочетова, О. Леонтєва, Ю. Орлова, С. Рубінштейна, Л. Рувинського та ін. Методичні аспекти організації самовиховання стали предметом аналізу Н. Болдирева, В. Бондаревського, Я. Колдунова, О. Кучерявого, А. Макаренка, В. Оржеховської, Г. Селевка, І. Середи, В. Сухомлинського та ін. Технологічні аспекти організації самовиховання особистості розглядаються у роботах Л. Гашпар, С. Даньшевої, А. Калініченко, І. Краснощок, А. Тубельського та ін.

Однак варто зазначити про доцільність розширення уявлень про наукову основу самовиховання вчителя, виокремлення методологічних підстав наукового аналізу цього процесу, обґрунтування підходів як сукупності способів, які забезпечують реалізацію самовиховної діяльності на практиці.

Мета статті полягає в обґрунтуванні методологічних підходів до дослідження проблеми самовиховання вчителя.

Викладення основного матеріалу дослідження. Аналіз теоретичного осмислення феномену самовиховання дає можливість стверджувати, що воно має різнопланову інтерпретацію. У вітчизняній педагогічній

і психологічній думці самовиховання досліджується у якості явища, процесу, стану, засобу, результату та тлумачиться як: формування людиною своєї особистості відповідно до свідомо поставленої мети [13]; вища форма виявлення саморуху особистості, що розвивається, в якій вона виступає суб'єктом свого розвитку [8]; систематична й свідома діяльність людини, спрямована на вироблення в собі бажаних якостей, позитивних рис волі й характеру, усунення негативних звичок [3]; засіб професійного становлення й розвитку, якісного руху до найвищих рівнів педагогічної майстерності [10]; поступальний рух до самоактуалізації особистості [14]; безперервне розширення обсягу і змісту самосвідомості, включення у сферу свідомого все більшої кількості життєвих функцій людини, її звичок і психічних станів [7] тощо.

Цілісному розумінню проблеми самовиховання вчителя, вивченню його структури, механізмів здійснення сприятиме обґрунтування сукупності методологічних підходів до вивчення досліджуваного феномену, провідними з яких є антропологічний, акмеологічний, системний, діяльнісний.

Підґрунтям *антропологічного підходу* є положення антропології (від грец. *anthropos* – людина і *logos* – вчення) – біологічної науки про походження та еволюцію фізичної організації людини та її рас [15]. Філософська антропологія означає в широкому розумінні вчення про природу людини та являє собою сукупність наукових дисциплін, що вивчають людство і людину на всіх етапах їх історичного розвитку [12]. Вона є базисом положень про сутність, цілі і завдання педагогіки й джерелом педагогічної антропології.

Педагогічна антропологія розгортає наукове осмислення особистості в координатах її освіти та виховання та розуміється як система педагогічних поглядів на природу людини [2]. Серед актуальних проблем педагогічної антропології, на основі двох провідних педагогічних парадигм – об'єктної (цілеспрямований вплив на особистість в умовах керованої педагогічної системи) і суб'єктної (вільний розвиток особистості, її самокерування) – виокремлюються проблеми щодо формування ціннісних орієнтирів особистості, створення сприятли-

вих умов для її становлення, а також здійснення нею самоформування процесу. З'ясування природи самості людини, можливостей реалізації її в педагогічному процесі є метою антропологічного підходу. Сутність цього підходу при розгляді самовиховання вчителя полягає в тому, що цей процес визначається формуванням у становленні особистості вчителя, передбачає постійне усвідомлення значущості вивчення самого себе, своїх здібностей, можливостей з метою свідомої зміни особистісних і професійно значущих якостей, посилення мотивації пізнавальної активності щодо опанування педагогічною професією, є передумовою набуття найвищого рівня професійної майстерності.

Ураховуючи те, що антропологічний підхід передбачає розвиток особистості, цінним для дослідження є трактування поняття самовиховання вчителя І. Зяюном як цілеспрямованого процесу з перетворення майбутнього вчителя з об'єкта виховного впливу на суб'єкт організації власної життєдіяльності, механізмом якого виступає суперечність між уявленням про себе як майбутнього професіонала і реальними можливостями, а мотивацією – розуміння невідповідності між «Я–реальним» та «Я–ідеальним», наявність у вчителя професійного ідеалу й здатності до самопізнання [8].

Антропологічний підхід виконує у самовихованні вчителя: теоретико-методологічну (вивчення особистості вчителя як цілісності); гуманістичну (розвиток особистості вчителя, реалізація його творчого потенціалу); інтегративну (вивчення розвитку особистості вчителя з позиції його залучення до культурних і професійних цінностей з використанням відомостей різних наук про людину); ціннісно-орієнтовану (орієнтація педагогічного процесу на особистісні і професійні цінності); розвивальну (вдосконалення професійної майстерності); рефлексивну (ретроспективний погляд на історію розвитку особистості, пов'язану із самоосвітою та самовихованням) функції [11].

Вимоги до самовиховання вчителя в контексті антропологічного підходу полягають насамперед в усвідомленні його значущості в педагогічній діяльності, що розкриває й доповнює її зміст, стимулює до руху вперед, розвиває здібність щодо власного творчого самовдосконалення. Ефективність організації самовиховання залежить від правильного розуміння сутності цього явища та є основою розвитку потенційних можливостей учителя щодо максимально повної самореалізації у педагогічній діяльності.

Отже, самовиховання вчителя з погляду антропологічного підходу передбачає здійснення спрямованої діяльності щодо вдосконалення особистісних і професійних якостей, є вищою формою його активності.

Акмеологічний підхід до самовиховання («акме» (від грецьк. – «вища точка, вершина») – феномен людської природи, вершина зрілості, багатовимірною характери-

стика стану особистості; акмеологія – наука, що вивчає шляхи досягнення «вершин» у розвитку особистості) спрямований на вдосконалення професійної діяльності вчителя, забезпечує керування його особистісним і професійним становленням, орієнтує на постійне самовдосконалення, забезпечує розвиток особистості шляхом самовиховної діяльності. Акмеологічний підхід реалізує концептуальні засади педагогічної акмеології, розкриті у працях К. Альбуханової-Славської, В. Вакуленко, В. Гладкової, Н. Гузій, О. Дубасенюк, Н. Кузьміної, С. Пальчевського та ін.

У контексті нашого дослідження акмеологічний підхід відкриває можливості розгляду самовиховної діяльності як вищої форми розвитку, умови щодо задоволення потреби вчителя утвердитися у своїй ролі, основи щодо досягнення ним найвищих показників у професійній діяльності, перевершення самого себе. З позицій цього підходу становлення і саморозвиток учителя розглядається як досягнення його професійного «акме», а саме: підвищення рівня самосвідомості, самопізнання, свідоме володіння прийомами самоосвіти та самовиховання на основі продуктивної позитивної «Я»-концепції, що характеризується рухом від «Я»-реального до «Я»-ідеального та усвідомленим керуванням розвитком «Я». Акмеологічний підхід дозволяє проектувати етапи професійно-особистісного сходження вчителя від однієї вершини до іншої з метою досягнення ним найвищого рівню професіоналізму [4].

Специфічними ознаками професіоналізму, на переконання Г. Цветкової, є: якісна характеристика суб'єкта праці; міра досконалості в педагогічному виді діяльності, високий рівень володіння майстерністю; високий рівень розвитку професійно-важливих та особистісно-ділових акмеологічних інваріантів професіоналізму (здатності до передбачення й прогнозування, саморегуляції, прийняття рішення); розвинена система організації самосвідомості, індивідуально-психічних якостей людини, тобто зорієнтований на акме досягнення внутрішній потенціал; позитивна спрямованість на педагогічну діяльність [16].

Підґрунтям досягнення акме-вершин у професійній діяльності є усвідомлення вчителем константи, що його творчий самовиховний потенціал розвиватиметься на основі знань про себе як майбутнього професіонала, самоцінного ставлення до змісту моделі фахівця, уявлень щодо самовиховної діяльності. Потяг до вищості вимагає від учителя визначення свого місця в оточуючому світі, свідомий, активний розвиток фізичних, інтелектуальних і моральних якостей, духовний «саморух».

Отже, самовиховання вчителя в аспекті акмеологічного підходу розглядається як досягнення мети усвідомленого процесу, вершини професійного «акме» розвитку та становлення особистості вчителя.

Системний підхід ґрунтується на визначенні системи (від давньогр. *sistema* – ціле, що складене з частин), яка розглядається як комплекс взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле, взаємодіють із середовищем та між собою, мають мету. На переконання А. Авер'янова, В. Афанасьєва, В. Безпалька, І. Блауберга, Л. Буєвої, Ф. Корольова, Н. Кузьміної, В. Садовського, Г. Щедровицького, Е. Юдіна, він полягає у вивченні цілісної множини компонентів складних об'єктів у сукупності відношень і зв'язків між ними.

У педагогіці системний підхід спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язку та зведення їх у єдину теоретичну картину [3]. Необхідними загально-визначеними атрибутами педагогічної системи є її мета, структура, цілі, функції, системними властивостями – цілісність (дає змогу розглядати одночасно систему як єдине ціле й водночас як підсистему для вищих рівнів); ієрархічність будови (наявність безлічі елементів, розташованих на основі підпорядкування елементів нижчого рівня елементам вищого рівня); структуризація (дає можливість аналізувати елементи системи та їхній взаємозв'язок у межах конкретної організаційної структури); множинність (використанні різноманітних моделей для опису окремих елементів і системи загалом); системність (властивість об'єкта володіти всіма ознаками системи) [6].

Самовиховна діяльність учителя з позицій системного підходу розглядається як багаторівнева, динамічна система, що має власну особливу внутрішню організацію, специфічні функціональні характеристики, комунікаційні зв'язки із зовнішнім середовищем і має за мету досягнення вчителем вершин свого саморозвитку, еталону професійних, соціальних та індивідуальних досягнень. Системні уявлення щодо самовиховання вчителя уможливають вивчення таких відносно самостійних компонентів, як особистість учителя та процес його самовиховання не ізольовано, а в їхньому взаємозв'язку. Системоутворювальним фактором самовиховання є суб'єктивний принцип формування особистості вчителя, який дає змогу розглядати його з позиції активного суб'єкта усвідомленого та цілеспрямованого розвитку, передбачає самостійність й активність у виборі цільового орієнтуру.

Система самовиховання вчителя, на думку І. Зязюна, охоплює п'ять структурних компонентів – самопізнання; планування роботи над собою; реалізація програми самовиховання; її контроль, а також комплекс методів і прийомів власного вдосконалення (самопостереження, самоаналіз, самооцінювання, самопрогнозування, самозобов'язання, самопереконання, самонавіювання тощо), які інтегровані в єдине ціле та спрямовані на професійне становлення вчителя, розвиток його актив-

ності щодо власних змін, збагачення особистісного потенціалу [8].

Вивчаючи проблему самовиховання вчителя, С. Єлканов визначає її як систему, що складається з цілей, змісту і завдань, засобів, результату, що спрямована на вдосконалення професійно значущих якостей учителя, передбачає визначення мети особистісного саморозвитку, планування самовиховної діяльності, створення програми самовиховання [5].

Умовами створення й функціонування системи самовиховання визначаємо: наявність усвідомленої потреби суспільства в особистісному й професійному зростанні вчителя як передумови його успішної життєдіяльності та конкурентоспроможності; створення для цього відповідних умов; визначення змісту, форм організації, методів самовиховної діяльності; достатній рівень самосвідомості вчителя, його здатність до самовдосконалення; наявність результату, що задовольняє соціальні запити.

Отже, самовиховання можна розглядати як педагогічну систему, кожен компонент якої має внутрішній розвиток та спрямований на результат як кінцевий продукт її функціонування, а саме – найповнішу реалізацію вчителем себе як особистості й професіонала.

Основою *діяльничого* підходу (Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, В. Загвязинський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.) є категорія предметної діяльності людини. Діяльність розглядається як форма активності, що характеризується здатністю людини до перетворення буття. Діяльність людини у загальному значенні цього поняття розглядається як динамічна система взаємодії із зовнішнім середовищем, у вузькому, конкретному – як специфічна професійна форма активності, у якій людина досягає свідомо поставлених цілей, що формуються внаслідок виникнення певних потреб [17].

Діяльнісний підхід до з'ясування сутності самовиховання вчителя базується на уявленні про діяльність як невід'ємного складника структури особистості, фактора її розвитку та саморозвитку, шляху до професійного становлення. У процесі самовиховної діяльності вчитель виступає як активний суб'єкт пізнання, у якого цілеспрямовано формуються вміння до самовиховання, його планування, виконання, регулювання та оцінки результатів власної діяльності. Саме через діяльність і в процесі діяльності відбувається самоактуалізація особистості вчителя, його професійне самовдосконалення.

На переконання О. Кучерявого, діяльність щодо самовиховання особистості вчителя доцільно класифікувати за низкою ознак: самоосвітня і самовиховна (за ознакою «від діяльності»); професійна, духовно-моральна, фізична, розумова, трудова, естетична тощо (за специфікою предмета діяльності); імпульсивна, довільна, вольова (за рівнем усвідомлення) [9].

Самовиховна діяльність, як стверджує І. Зязюн, орієнтує вчителя на виконання дій, спрямованих на самопізнання як процес цілеспрямованого отримання інформації про розвиток якостей своєї особистості, компонентами якої є: самоспостереження (здатність усвідомлювати свою особистість); самоаналіз (аналіз внутрішнього світу, власної діяльності з метою критичного оцінювання, формування уявлення про реальну картину розвитку); самооцінювання (оцінка своїх здібностей, моральних якостей, вчинків); самопрогнозування (вироблення установки на самозміну) [8].

Програма самовиховних дій учителя проєктується з усвідомленням цілей, провідними з яких виступають: розвиток мотиваційної сфери самовиховання; самопрограмування; свідоме цілепокладання і планування самовиховних дій; розвиток культури самовиховання; самоосвіта; контроль власних потреб і керування ними; досягнення гармонії з оточенням.

Таким чином, в основі діяльнісного підходу до самовиховання є особистісне включення вчителя в процес професійного саморозвитку, за якого компоненти діяльності ним самим спрямовуються і контролюються. Це сприяє творчій самореалізації вчителя, розвитку й саморозвитку його особистісних і професійних якостей, інтересів і потреб. У цьому напрямі, на наш погляд, дієвим може бути залучення вчителів до творчих педагогічних спільнот, а саме шкіл новаторства керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників післядипломної освіти, де відбувається зрощення педагога-новатора, здійснюється продуктивний процес його самопроєктування та самовиховання, що сприяє професійному саморозвитку особистості вчителя [1].

Висновки з даного дослідження. Отже, використання антропологічного, акмеологічного, системного і діяльнісного підходів, як методологічної основи самовиховання вчителя, забезпечує його ефективність, усвідомлення особистістю себе, активізацію механізмів саморегуляції, здійснення власної активності з метою становлення і розвитку, досягнення найвищого рівня професіоналізму.

Перспективами подальших розвідок є: дослідження андрагогічного, синергетичного, суб'єктного, аксіологічного підходів до самовиховання; розроблення програми професійного самовиховання вчителя.

Список використаних джерел

1. Білик Н. І. Вихованість та виховуваність педагога-новатора в освітньому просторі регіону. *Підготовка педагогів до реалізації «Основних орієнтирів виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів* : електрон. зб. матеріалів за результатами Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конфер. (15 трав. 2014 р.). Харків: акад. неперервн. осв. С. 354–359. URL : <http://conf-hano.at.ua/>
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.

4. Дубасенюк О. А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти*. 2015. Вип. 84. С. 25–30.
5. Елканов С. Профессиональное самовоспитание учителя. Москва : Просвещение, 1989. 189 с.
6. Жигір В. І. Методологічні підходи як основа науково-педагогічних досліджень у професійній освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 48 (101). С. 107–115.
7. Кузікова С. Б. Феноменологія саморозвитку особистості: визначення поняття. *Психологічні науки*. 2013. Вип. 10 (91), т. 2. С. 171–176.
8. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : підручник. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 375 с.
9. Кучерявий О. Г. Професійне самовиховання у вищій школі : навч. посіб. Київ : Освіта України, 2010. 200 с.
10. Кучерявий О. Г. Акмеологічні детермінанти самоосвіти і самовиховання майбутніх учителів як засоби формування педагогічної майстерності. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2015. Вип. 12. С. 9–19.
11. Ломакіна І. С., Дуранов М. Е. Антропологічний підхід і професійна підготовка студентів. *Человек. Спорт. Медицина*, 2005. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/antropologicheskii-podhod-i-professionalnaya-podgotovka-studentov>
12. Новейший философский словарь / под. ред. А. А. Грицанова. Минск : Книжный дом, 2003. 1280 с.
13. Психологічний словник / за ред. В. В. Давидова. Москва, 1983. 400 с.
14. Ребер А. Большой толковый психологический словарь. Москва : Вече ; АСТ, 2001. 1152 с.
15. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ : Абрис, 2002. 800 с.
16. Цветкова Г. Г. Теоретико-методичні засади професійного самовдосконалення викладачів гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ, 2015. 646 с.
17. Чорна О. Г. Науково-методологічні підходи щодо професійної підготовки майбутніх вчителів з безпеки життєдіяльності. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Сер. : Педагогічна. 2013. Вип. 19. С. 337–339.

References

1. Bilyk, N. I. (2014). Vykhoivanist ta vykhovuvanist pedahoha-novatora v osvithnomu prostori rehionu. *Pidhotovka pedahohiv do realizatsii «Osnovnykh oriientyriiv vykhovannia uchniv 1-11 klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* (pp. 354–359). Kharkiv. Retrieved from <http://conf-hano.at.ua/>
2. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
3. Honcharenko, S. U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk*. Vyd. 2-he, pererob. i dopov. Rivne: Volynski oberehy [in Ukrainian].
4. ubaseniuk, O. A. (2015). Akmeolohichnyi pidkhdid yak stratehichnyi oriientyr osobystisno-orientovanoi pedahohichnoi osvity. *Problemy osvity*, 84, 25–30 [in Ukrainian].
5. Elkanov, S. (1989). *Professionalnoe samovospitanie uchitelia*. Moskva: Prosveshchenie [in Russian].
6. Zhyhir, V. I. (2016). Metodolohichni pidkhydy yak osnova naukovopedahohichnykh doslidzhen u profesiinii osviti. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 48 (101), 107–115 [in Ukrainian].
7. Ziaziun, I. A. (2008). *Pedahohichna maisternist*. Kyiv: SPD Bohdanova A. M. [in Ukrainian].
8. Kuzikova, S. B. (2013). Fenomenolohiia samorozvytku osobystosti: vyznachennia poniattia. *Psykhologichni nauky*, 10 (91), 2, 171–176 [in Ukrainian].
9. Kucheriavyi, O. H. (2010). *Profesiine samovykhovannia u vyshchii shkoli*. Kyiv: Osvita Ukrainy [in Ukrainian].
10. Kucheriavyi, O. H. (2015). Akmeolohichni determinanty samoosvity i samovykhovannia maibutnikh uchyteliv yak zasoby formuvannia pedahohichnoi maisternosti. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii*, 12, 9–19 [in Ukrainian].
11. Lomakina, I. S., & Duranov, M. E. (2005). Antropologicheskii podkhdid i professionalnaia podgotovka studentov. *Chelovek. Sport. Meditsina*. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/v/antropologicheskii-podhod-i-professionalnaya-podgotovka-studentov> [in Russian].
12. Gritcanova, A. A. (Ed.). (2003). *Noveishii filosofskii slovar*. Minsk: Knizhnyi dom [in Russian].
13. Davydova, V. V. (Ed.). (1983). *Psykhologichnyi slovnyk*. Moskva [in Russian].
14. Reber, A. (2001). *Bolshoi tolkovyi psikhologicheskii slovar*. Moskva: Vechе; AST [in Russian].

15. Shynkaruka, V. I. (Ed.). (2002). *Filosofskiy entsyklopedychniy slovnyk*. Kyiv: Abrys [in Ukrainian].
16. Tsvietkova, H. H. (2015). *Teoretyko-metodychni zasady profesiinoho samovdoskonalennia vykladachiv humanitarnykh dystsyplin u vyshchykh navchalnykh zakladakh* (Extended abstract of D diss.). Kyiv [in Ukrainian].
17. Chorna, O. H. (2013). Naukovo-metodolohichni pidkhody shchodo profesiinoy pidhotovky maibutnikh vchyteliv z bezpeky zhyttiediialnosti. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. Ivana Ohienka*. Ser.: Pedahohichna, 19, 337–339 [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 17.06.2019

Тринус Елена. Методологические подходы к самовоспитанию учителя.

Ⓐ *Раскрыто антропологический, акмеологический, системный, деятельностный, методологические подходы к самовоспитанию учителя. Выяснено, что их использование будет способствовать сознательной деятельности, направленной на самосовершенствование, достижение вершин личностного и профессионального развития. Доказано, что самовоспитание учителя является высшим уровнем его саморазвития.*

Ключевые слова: лидерство; лидерские качества; педагог; система последипломного образования; тренинговые технологии; Центр лидерства

Trynus Olena. Methodological Approaches to the Teacher's Self-Education.

Ⓐ *This paper is about anthropological, acmeological, systemic, activity methodological approaches to self-education of the teacher. Author presents some reasons that their use will promote responsible activity aimed at self-improvement, achievement of the peaks of personal and professional development, proves that self-education of a teacher is a higher level of self-development.*

Key words: methodological approach; a teacher; self-education; self-improvement; self-development

Тринус Елена Володимирівна, кандидат педагогічних наук, вчений секретар Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України

E-mail: evtrinus@gmail.com